

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים חוברת י

דף ל"ט

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

דף לט.

הגמ' לאו דוקא הוא, ובאמת איירי בנדר הנאה מגוף המבקר, ולא מנכסיו. [וע"ע בט"ז (יו"ד סי' רכא ס"ק טז) ובחזו"א (יו"ד סי' קנד אות א) ובאור שמח (הל' נדרים פ"ח הי"א) שתירצו בדרכים אחרים]

ר"ן (ד"ה ואי), שהרי נחנה בדריסת הרגל

קושיא:

הקשו כמה אחרונים, הא הנאת דריסת הרגל היא פלוגתת תנאים בריש פירקין (לד:), דר' אליעזר סובר דאסור אבל חכמים סוברים דמותר משום דאין אדם מקפיד על דריסת הרגל, ואם כן מה היא קושיית הגמ', דילמא תנא דמתני' סובר כחכמים.

תירוץ:

הנדרי זריזין (ד"ה ואי) תירץ, דלא נחלקו ר"א וחכמים אלא לגבי מי שהולך דרך חצירו, אבל במי שעומד בחצר חבירו לזמן ארוך, כמו במי שבא לבקר את החולה, לכולי עלמא נחשב הנאה גמורה ואסור, שדרך בני אדם להקפיד על זה. [וע"ע בשיטמ"ק (ד"ה אפילו עומד נמי) שתירץ באופן אחר].

ר"ן (ד"ה ואיבעית אימא), ובכח"ג בכולהו דוכתי לית להו למעבד הכי בלא אגרא

קושיא:

הקשה הקרן אורה (לט: לר"ן ד"ה ולענין הלכה), דמבואר בר"ן דאסור רק מפני שאינו נוטל שכר, ותמוה, שלכאורה עצם הישיבה אסורה, כיון דמשהה יותר מן הצורך, ונמצא שמהנה אותו בלא מצוה.

תירוץ:

הקרן אורה תירץ, שאף אם משהה יותר מן הצורך יש בזה קיום מצוה כל זמן שיושב שם, שהרי ביקור חולים אין בו שיעור כמבואר בגמ' לקמן (לט:), אלא שמ"מ מותר ליטול שכר על מה שמהנה יותר מן הצורך, כיון שאין חיוב לעשות כן. [אולם עיי"ש בקרן אורה, שכתב לדייק מדברי המפרש (ד"ה שהרי), שבאופן שמהנה יותר מן הצורך, עצם הישיבה אסורה, ולא רק משום שאינו נוטל שכר].

גמ', אי בשנכסי חולה אסורין על המבקר אפילו עומד נמי לא

קושיא:

הקשו כמה אחרונים, אפילו אם יש הנאה למבקר, מ"מ למה נאסר, הלא הוא בא לקיים מצות ביקור חולים, והרי מצות לאו ליהנות ניתנו

תירוץ:

הנצי"ב במרומי שדה (ד"ה בשנכסי) תירץ, על פי דברי הר"ן לעיל (טו: ד"ה והא מן התורה), דלא אמרי' מצות לאו ליהנות נינתו באופן שמקבל הנאת הגוף, מלבד ההנאה של עצם קיום המצוה. [וע"ע בנדרי זריזין (ד"ה אי) שתירץ באופן אחר].

גמ', אפילו עומד נמי לא

קושיא:

יש לעיין, היאך אפשר לבטל מצות ביקור חולים על ידי נדר.

תירוץ:

הריטב"א (ד"ה נכנס לבקרו) ביאר, שמבואר במשנה לעיל (טז:), שאע"פ שאין נשבעין לבטל את המצוה, מ"מ נדרים חלים לבטל את המצוה, עיי"ש בסוגיא דהתם הטעם לזה. [והוסיף הריטב"א, שבסוגיאן אפילו שבועה חלה לבטל מצות ביקור חולים, עיי"ש טעמו, ועי' בדברי המגיה על הריטב"א (מוה"ק, אות 204) שהאריך להביא עוד טעמים לזה].

גמ', ובמקום שנוטלין שכר על הישיבה

קושיא:

הקשו הרבה אחרונים, דהנאה זו שמצילו מלשלם שכר המבקר היא הנאה מגוף המבקר, אבל אין זו הנאה מנכסיו, ואם כן למה אסור, דלכאורה איירי בנדר הנאה מנכסיו, כלשון הגמרא 'בשנכסי מבקר אסורין על החולה'.

תירוץ:

בספר הפלאות נדרים (ד"ה אמר שמואל) תירץ, דע"כ צ"ל דלשון

דף לט:

שאינן כל חדש תחת השמש, ולכן אמרו שלא יאירו, דאם כן נמצא שעדיין לא נגמר סדר הבריאה, ושוב יכול ה' לברוא דבר חדש כמו פה באדמה, כיון שעדיין לא נגמר סדר הבריאה. [וע"ע בשיטמ"ק (ד"ה אלא) שהביא בשם הרי"ף לתרץ באופן אחר].

גמ', והא תנן הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה

קושיא:

הקשה הרש"ש (ד"ה אין אתה), היאך מוכח מכאן שאין שיעור למתן שכרן של כל מצוות, הרי י"ל שבאמת יש שיעור לשכר מצוות, אלא שאין אנו יודעים את השיעור, ולכן יש להזהר גם במצוה קלה, דאולי שיעור שכר הוא הרבה מאד.

תירוץ:

הרש"ש (שם) ביאר, שע"כ צ"ל שאין כוונת המשנה לומר שמספק יש להזהר בכל מצוות, אלא הכוונה, שאין שום שיעור כלל למתן שכרן של מצוות, ולפיכך יש להזהר גם במצוות קלות. [וע"ע בפי' הרי"ף על העין יעקב (נדרים לט: אות כד), ובפירוש העץ יוסף שם שביארו בדרכים אחרים].

גמ', אם כן ליעלון שיתין ולוקמוה אמר ליה כעישורייא דבי רבי

קושיא:

הקשה המהרש"א (חידושי אגדות ד"ה נוטל), דאכתי קשה, שאפשר להעלות הרבה אנשים לבקר החולה, עד שלא ישאר לחולה אלא חלק קטן מחליו, ובודאי יתרפא.

תירוץ:

המהרש"א (שם) תירץ, שלפיכך התנה הגמ' עוד, שרק בן גילו נוטל א' מששים מחליו, ו'בן גילו' היינו מי שנולד במזלו של החולה כמו שביאר הר"ן (ד"ה ובבן גילו), וקשה למצוא כל כך אנשים שהם מבני גילו של החולה. [ועיי"ש עוד במהרש"א, ובחי' חת"ס (ד"ה כל המבקר), שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם

קושיא:

יש לעיין, מה נשתנה דברים אלו שברא אותם הקב"ה קודם שאר העולם.

תירוץ:

בספר תפארת ציון (ד"ה שבעה דברים) ביאר, שרוב העולם נברא כחלק מהנהגת הטבע, שיש לה גבול וסדר, ואמנם שבעה דברים אלו אין להם שום גבול וסדר, אלא כולם הם למעלה מן הסדר, ולכן הוצרך הקב"ה לברוא אותם קודם שאר העולם, כדי שלא יהיו משועבדים להנהגת הטבע וסדר וגבול.

גמ', מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבול

קושיא:

יש לעיין, למה עלו דוקא לרקיע ששמה 'זבול', ולא לרקיע אחרת.

תירוץ:

המהרש"א (חידושי אגדות ד"ה מלמד) ביאר, שעלו דוקא ל'זבול', משום ששם הוא המקום להקרב קרבנות בבית המקדש של מעלה, כמבואר בגמ' חגיגה (יב:), שירושלים ובית המקדש ומזבח בנויים בזבול, ומיכאל השר הגדול עומד שם ומקריב קרבנות, ולכן עלו דוקא שם, כדי לחלוק כבוד למשה רבינו כנגד קורח שחלק על אמיתות עבודת הקרבנות במשכן.

גמ', ואם לאו אין אנו מאירין

קושיא:

יש לעיין, למה לא רצו להאיר, ומה הוא הקשר בין מה שאינם מאירים לבין עשייתם דין לבן עמרם.

תירוץ:

בספר נדרי זריזין (לר"ן ד"ה אי לא) ביאר, שהשמש והירח סברו, שאם לא יפתח הקב"ה פה באדמה, ע"כ הטעם לזה הוא משום

דף לט

תוכן

- א. היאך נאסר ביקור חולים ע"י נדר, הא מצות לאו ליהנות ניתנו
- ב. מדוע אסור ליטול שכר בשביל מצות ביקור חולים
- ג. אם ביקור חולים הוא מצוה דאורייתא
- ד. בענין כהני שלוחי דידן, ובקושיית הר"ן

א) היאך נאסר ביקור חולים ע"י נדר, הא מצות לאו ליהנות ניתנו

א. סוגיית הגמ'

גמורה, אך באופן שנהנה האדם הנאת הגוף בשעת קיום המצוה, כגון באכילת מצה, שפיר נחשב הנאה. ועפ"ז ביאר הנצי"ב, דהר"ן בסוגיין סובר דהנאת דריסת הרגל נחשבת הנאה אע"פ שהיא בשעת קיום מצוה

ד. שיטת הרשב"א

נמצא, דתירוצו של הר"ן אתי שפיר רק לשיטתו הנ"ל, וא"כ אכתי קשה לפי דעת הרשב"א המובא בר"ן שם, שחולק על הר"ן וסובר שאף כשנהנה האדם הנאת הגוף בשעת הקיום המצוה לא נחשבת הנאה. [ועי' בנצי"ב (שם) שכתב שלכאורה זה תלוי אם מצות ביקור חולים היא מדאורייתא או רק מדרבנן, עי' בזה בדברינו בסמוך (עומק ב)].

ה. תירוצו של הנצי"ב

הנצי"ב (שם) כתב ליישב דעת הרשב"א, שמה שנקט הרשב"א דאמרי' מצות לאו ליהנות ניתנו אף בהנאת הגוף, זהו רק באופן שהנאת הגוף באה ע"י המצוה, כגון באכילת מצה, אבל כשהנאת הגוף באה ממילא, ולא ע"י המצוה, כגון הנאת דריסת הרגל בביקור חולים, מודה הרשב"א דמקרי' הנאה. [וע"ע בשער המלך (הל' שופר פ"א ה"ג) שתירץ באופן אחר].

הגמ' מקשה על הא דמבואר במשנה שהמודר הנאה מחבירו ונכנס לבקרו עומד אבל לא יושב, דאם המשנה מיירי כשנכסי חולה אסורין על המבקר, אם כן למה מותר לעמוד. וביאר הר"ן (ד"ה ואי), שהמבקר נהנה מדריסת הרגל בביתו של החולה. [ועי' בנדרי זריזין (ד"ה ואי) שהעיר, שלכא"ז זה תלוי במחלוקת ר"א וחכמים בריש פירקין, אם דריסת הרגל מקרי הנאה]

ב. קושיית הר"ן

הר"ן (שם) מוסיף, 'ומשום מצוה לית ליה לאתהנויי מאיסורא'. והנצי"ב במרומי שדה (ד"ה בשנכסי) ביאר כוונתו בזה, דנתקשה הר"ן, היאך נאסר ביקור חולים ע"י נדר, הא מצות לאו ליהנות ניתנו. ולזה תירץ הר"ן, דמ"מ אסור ליהנות אע"פ שהוא דבר מצוה. וביאר הנצי"ב, שכוונת הר"ן בזה היא לשיטתו לעיל (טו:), כמו שיתבאר.

ג. שיטת הר"ן

הר"ן לעיל (טו: ד"ה באומר) כתב, דהא דאמרי' מצות לאו ליהנות ניתנו, זהו רק לגבי מה שנהנה האדם במה שמקיים מצותו, דאין זה נחשב הנאה

ב) מדוע אסור ליטול שכר בשביל מצות ביקור חולים

א. סוגיית הגמ'

אולם הרא"ש בסוגיין (ד"ה על) ביאר יסוד האיסור ליטול שכר על ביקור חולים מטעם אחר, משום דנראה כמבזה מצות ביקור חולים. ויש לעיין, למה לא פירש הרא"ש כמו השיטמ"ק, שלכאורה כן מפורש בגמ', שאסור ליטול שכר על מצות ת"ת מדרשת מה אני בחנם וכו', ולמה הוצרך הרא"ש ליתן טעם אחר לבאר יסוד האיסור ליטול שכר על ביקור חולים.

ד. תלוי במחלוקת הראשונים

כתבו כמה אחרונים [ברכת יצחק (עמ' תקעא), מראה המקום (עמ' תקצה)], שב' מהלכים הנ"ל תלוי במחלוקת הראשונים. דהנה רש"י בקידושין (נח: נקט דאיסור נטילת שכר הנלמד מדרשת מה אני בחנם וכו' שייך בכל המצות, ואולם האבן האזל (הל' גו"א פי"ב ה"ג) כתב להוכיח מדברי הרמב"ם (שם) שאיסור זה שייך דוקא למצות ת"ת, ולא לשאר המצות.

הגמ' מקשה על הא דמבואר במשנה שהמודר הנאה מחבירו ומבקר עומד אבל לא יושב, דמאי שנא עמידה משיבה, ומבארת הגמ', שעל הישיבה מותר ליטול שכר [במקום שאין מחמירים בזה], אבל לא על העמידה. וטעם האיסור מבואר בר"ן (ד"ה דאפילו), דאסור ליטול שכר על עיקר מצות ביקור חולים. ומצינו ב' מהלכים לבאר יסוד האיסור, כמו שיתבאר.

ב. מהלך א', השיטמ"ק

השיטמ"ק (ד"ה על העמידה) ביאר יסוד האיסור, דדומה להא דמבואר בגמ' לעיל (לז:), דאסור ליטול שכר כדי ללמד תורה, ונלמד מדכתיב (דברים ד, ה) כאשר צוני ה', דדרשינן, מה אני בחנם אף אתם נמי בחנם, ויסוד האיסור הוא דאסור ליטול שכר על קיום המצות, משום דצריך אדם לעבוד את השי"ת בחנם ולא בשביל שכר.

ה. עפ"י מובן

הרא"ש נקט כדעת הרמב"ם, דאיסור מה אני בחנם וכו' שייך רק במצות ת"ת, ולכן הוצרך ליתן טעם אחר לבאר יסוד האיסור ליטול שכר על ביקור חולים.

עפ"י ביארו האחרונים, שב' מהלכים הנ"ל תלוי במחלוקת זו, שהשיטמ"ק נקט כמו רש"י בקידושין, דאיסור נטילת שכר על המצות שייך בכל המצות, ולכן כתב שמטעם זה אסור ליטול שכר על ביקור חולים, אולם

ג. אם ביקור חולים הוא מצוה דאורייתא

א. סוגיית הגמ'

מצוה דאורייתא לבקר חולים, אלא דס"ל שאין למנות ביקור חולים כמצוה בפני עצמה, אלא יש לכלול במצות ואהבת לרעך כמוך.

ד. דברי הרמב"ם צ"ע

אמנם דברי הרמב"ם ביד החזקה צריכים ביאור, שכתב הרמב"ם (הל' אבל פ"ד ה"א) 'מצות עשה של דבריהם לבקר חולים כו' אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם, הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך'. ונתקשו מפרשי הרמב"ם (שם), שלכאור' הרמב"ם סותר עצמו, שמתחילה כתב שביקור חולים הוא מדבנן, ושוב כתב דנכלל במצות ואהבת לרעך כמוך שהיא מדאורייתא.

ה. ביאורו של הגר"ח קנייבסקי

הגר"ח קנייבסקי בספרו אורחות יושר (פ' גמ"ח) ביאר כוונת הרמב"ם, שהמצוה דאורייתא של ואהבת לרעך כמוך אינה מצוה חיובית, אלא מצוה קיומית, שכל זמן שאדם מקיימה הרי הוא מקבל שכר, אך חז"ל קבעו ביקור חולים כמצוה חיובית מדרבנן, שמי שרואה שחבירו חולה, מדרבנן חייב לבקרו. [וע"ע בפחד יצחק (אגרות, אגרת לד) שביאר באופן אחר].

ב. דברי הרא"ש

אולם הרא"ש (ד"ה רמז) כתב, 'פירוש רמז, מפורש, דהא דדרשינן ליה (ב"ק ק.) מילכו בה אינו מפורש'. והיינו, שבאמת לא הוצרכה הגמ' בסוגיין להביא מקור למצות ביקור חולים, שכבר מצינו מקור אחר למצוה זו במסכת ב"ק (ק.), מדכתיב 'ילכו בה', אלא שאותו מקור אינו מפורש אלא דרשא היא, והגמ' בסוגיין רוצה להביא מקור 'מפורש' לביקור חולים.

ג. מצוה דאורייתא

ומבואר מדברי הרא"ש, שביקור חולים היא מצוה דאורייתא. והרמב"ם בספר המצות (שורש ב) הביא בשם הבה"ג, שביקור חולים הוא א' מתרי"ג מצות. ואף שהרמב"ם עצמו (שם) חולק על הבה"ג בזה, מ"מ מודה שיש

ד. מחו החידוש של 'אפילו גדול אצל קטן'

א. סוגיית הגמ'

מהלכים לבאר החילוק, כמו שיתבאר. [ובאמת יש עוד מהלכים בזה, עי' בשלמי נדרים (ד"ה ולי נראה), ובפחד יצחק (אגרות, אגרת לד)].

ד. מהלך א', שיטמ"ק

השיטמ"ק (שם) ביאר, שהפטור של זקן ואינו לפי כבודו לא שייך לגבי מצות ביקור חולים, משום שמצינו ביקור חולים אף אצל הקב"ה בעצמו, שהיה מבקר אברהם אבינו כשהיה חולה אחר המילה, אע"פ שבודאי אינו לפי כבודו של מלך מלכי המלכים לבקר איש בשר ודם, והרי חייב אדם להתנהג כמו השי"ת, כדכתיב 'והלכת בדרכיו'.

ה. מהלך ב', אגרות משה

האג"מ (יו"ד ח"א סי' רכג) ביאר באופן אחר, שבאמת הפטור של זקן ואינו לפי כבודו שייך גם בביקור חולים, אלא שמ"מ א"א לפטור אדם חשוב, שלגבי השבת אבידה מבואר בב"מ (שם), שאם הזקן היה טורח להשיב אבידת עצמו, חייב להשיב גם אבידת חבירו. וא"כ בביקור חולים, חייב לבקר חולה של חבירו, שבודאי היה מבקר חולה של עצמו, דהיינו בני ביתו.

הגמ' מביאה מברייטא 'ביקור חולים אין לה שיעור'. ומביאה הגמ' בשם אביי לבאר החידוש של הברייטא, דהיינו 'אפילו גדול אצל קטן'. וביאר המפרש (ד"ה ואפילו), שאדם חשוב צריך לבקר אפילו חולה שאינו חשוב כל כך, ולא יאמר לא אבקר אלא גדול כמוני. ויש לעיין, מה הוא החידוש בזה, ומה היא הס"ד שיכול לומר כן.

ב. ביאור החידוש

השיטמ"ק (ד"ה אפילו) ביאר, שמסברא י"ל שבכה"ג פטור מביקור חולים, כיון שאינו לפי כבודו, וכמו שמצינו לגבי השבת אבידה (ב"מ ל:), שזקן ואינו לפי כבודו פטור מהשבת אבידה, וסד"א דה"ה גבי ביקור חולים, קמ"ל הברייטא שאפילו בכה"ג חייב בביקור חולים. וכ"כ הח"ח באהבת חסד (פ"ג בהגהה). וכ"כ הפרישה (יו"ד סי' שלה ס"ק ה).]

ג. מאי שנא ביקור חולים מהשבת אבידה

ואמנם צ"ע, למה באמת לא נפטר אדם חשוב משום שאינו לפי כבודו, ומאי שנא מצות ביקור חולים ממצות השבת אבידה. ומצינו באחרונים ב'

דף לט

בענין ליטול שכר על מצוה

וכל זה מעיקר הדין, אכן יש לעיין מה דינו אם בעל האבידה או מי שנעשה המצוה בשבילו רוצה ליתן מתנה למי שעוסק במצוה, אם מותר לקבל המתנה או לא. מדברי הסמ"ע (סי' ערב ס"ק יז) משמע דאסור לקבלה, וז"ל "מה שהוא עליו לעשות משום מצוה כגון פריקה ודין ולימוד תורה וכיוצא בן דאסור לקבל עליה שכר אף אם ירצו לתת ליתן לו". אכן עי' בפתחי תשובה (חו"מ סי' לד ס"ק כח) נקט לגבי דיין שאף שאסור ליקח אפילו אחר הדין ממי שנפסק לטובתו, משום שנראה כשוחד לאחר זמן, אכן לגבי עד לאחר שנגמר עדותו כתב וז"ל "אם נתן לו בע"ד מתנה אפשר דמותר, דגבי עדות לא שייך שוחד". וכן נפסק בשדי חמד (ח"ה אות קנה) שאם נתן מאליו שכר לימוד או מצוה מותר.

על פי זה דנו הפוסקים לגבי ההיתר לרופא ליטול שכר על רפואתו, שכשפוטו יש חובה דאורייתא לרפואתו, וא"כ מה גרע רפואה מדיין או ממשיב אבידה, שאסור ליטול שכר על המצוה. וכן כתב הרא"ש (נדרים מא'): שאין נוטלין שכר על הרפואה. וכן נפסק בשו"ע (סי' שלו סעי' ב), שאין לרופא ליטול יותר משכר בטלה וטרחה בלבד. ובאג"מ (יו"ד ח"ד סי' נב) כתב בזה סברא נפלאה, וז"ל "הטעם הנכון להתיר לרופא ליטול שכר יותר מאשר שכר בטלה הוא שלמעשה ידוע שיהודים יותר מרוצים טיפולם של רופאים יהודים, ומאחר שכמעט אין אחר שמוכן לטרוח ולהוציא ההוצאות הנדרשות להיות רופא בלי שידע שיהיה מותר לו לקבל שכר כזה שנותנים, הוי ממילא כאלו התנו החולים מעיקרא שיתנו להם שכר כזה כו', [ועוד] שאפשר שעצם הדין מיידי רק במי שיש לו פרנסה אחרת שנתבטל ממנה לשמש כעת כרופא, אבל רופא שכל פרנסתו מרפואה אינו שייך לגדרי שכר בטלה דהלא אין לו ממה להיות בטל".

במשנה וגמ' מבואר שבמצות ביקור חולין יש חילוק בין ישיבה שמותר ליטול שכר, לבין עמידה שאין נוטלין שכר. ועי' בנמוקי יוסף (ד"ה הא) שביאר החילוק ש"מקום שנוטלין שכר על הבקור אין רשאי ליטול שכר על העמידה דמצוה גרידא היא ואסור לאדם ליטול שכר על עשיית מצוה, אבל בבקור דשיבה מותר לקבל שכר מפני שאינו חייב במצות ביקור אלא לבקרו ולצאת אבל לישב שם אצלו לא".

דין זה שאסור לאדם לתבוע שכר על מצוה מצינו בכמה ענינים, כמו בענין לימוד התורה, והשבת אבידה, ודיין היושב בבית דין, ופריקה, שיש כלל גדול, שכל מצוה שחייב אדם לעשות אסור לתבוע שכר על קיום המצוה. וכן נפסק בשו"ע (חו"מ סי' רסה סעי' ה) לענין השבת אבידה, וז"ל "הרואה אבידה חייב להחזיר בחנם". ובטעם הדבר עי' ברא"ש בסוגיין שביאר ש"נראה כמבזה מצות ביקור".

אכן השו"ע (שם) כתב, שזהו דווקא באדם בטל אבל "אם היה עוסק במלאכה ובטל ממלאכתו ששוה דינר והחזיר אבידה ששוה מאה דינר כו', נותן לו שכרו כפועל בטל שביטל מאותה מלאכה שהיה עוסק בה". אולם הרמ"א (שם) כתב וז"ל "כפועל בטל כפי מה שרוצה לבטל ולהתעסק בהשבתה, כגון שהיה עוסק במלאכה שנותנין עליה ד' דינרין ואם היה בטל לגמרי נוטל דינר, ולהתעסק בהשבתה נוטל שני דינרין, צריך ליתן ב' דינרין, אע"פ שמגיע לו דינר בשכר ההשבה, ואם שכר ההשבה הוא יותר מכדי מלאכתו אין צריך ליתן לו רק כדי שכר מלאכתו". והסמ"ע (שם ס"ק כ) ביאר החילוק בין דעת השו"ע לדעת הרמ"א, שלשיטת השו"ע יכול ליטול רק שכר בטלה בעלמא שהוא כמה רוצה אדם העוסק במלאכה שלו לישב בטל לגמרי, שהוא שיעור קטן, אכן לשיטת הרמ"א יכול לתבוע שכר על ההשבה כפי המלאכה שהיה עוסק בה עכשיו.

דף לט

בענין מצות ביקור חולים
(מקורו ומחלתו)

תמצית הסוגיא:

המצוה דאי ביקור חולים הוא מה"ת אז העוסק בה פטור גם ממצוה מה"ת, משא"כ אי הוי מדרבנן אז לא יועיל לפוטרו ממצוה דאורייתא, ויתכן דיש הוכחה דיש בו פטור דעוסק במצוה כמו שיתבאר.

עוד מבואר בסוגיין בעיקר תועלת של ביקור חולים שהוא להתפלל על החולה וכן לרפא ולדאוג לצרכי החולה, ודנו הפוסקים האם יש נ"מ לדינא ואיך קי"ל בזה, ולמשל האם מקיימים ביקור חולים ע"י הטלפון וכו' כמו שיתבאר.

בסוגיין מובא רמז לביקור חולים מן התורה, מדכתיב ופקודת כל אדם דבני אדם מבקרין אותן וכו'. ומשמע קצת דיש חיוב ביקור חולים מה"ת, וכן הביא השל"ה מסוגיין דביקור חולים דאורייתא. אמנם נחלקו בזה הראשונים, דהבה"ג והרמב"ן נקטו דהוי חיוב דאורייתא, וכן מבואר רבינו יונה בברכות, אמנם הרמב"ם בהל' אבל כתב דיש מצוה מדברי סופרים לנחם אבלים ולבקר חולים וכו' ומבואר דהוי חיוב מדרבנן, אולם סיים שם הרמב"ם דהרי זה בכלל 'ואהבת לרעך כמוך' וא"כ צ"ב אי יש בה קיום דאורייתא. ויש בזה נ"מ לגבי עוסק במצוה פטור מן

תמצית מראי מקומות

ענף א: ג' מקורות בגמ' למצות ביקור חולים, ודברי הראשונים דהוי דאורייתא

א. נדרים דף לט:

רמז לביאור חולים מה"ת מנין וכו' ופקודת וכו'.

ב. גמ' סוטה דף יד.

אחרי ה' אלקיכם תלכו וכו' להלך אחר מדותיו וכו' הקב"ה
ביקר חולים כדכתיב וירא אליו ה' באילוני ממרא אף אתה
בקר חולים.

ג. בבא מציעא דף ל:

והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה, ילכו זו ביקור חולים

ד. רמב"ן ספר המצות, שורש א'.

מבאר שיטת בה"ג דס"ל דביקור חולים הוי מה"ת ונלמד
מהא דכתיב והלכת בדרכיו [עפ"י גמ' סוטה הנ"ל].

ה. רבינו יונה ברכות דף יט:

כתב דניחום אבליים הוי בכלל גמילת חסדים ולכן הוי מצוה
דאורייתא דיש בה דין עוסק במצוה [שנפטרו בסוגיא שם
מקר"ש], והביא המקור מגמ' ב"מ הנ"ל דכתיב והודעת
להם את הדרך וכו'.

ו. של"ה הקדוש, מס' פסחים.

מביא סוגיין למקור דביקור חולים הוי מה"ת.

ענף ב: דברי הרמב"ם דביקור חולים מדברי סופרים

ז. רמב"ם הל' אבל פי"ד ה"א.

כתב דמצות עשה 'של דבריהם' לבקר חולים ולנחם אבליים
וכו'. ולבסוף כתב 'אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם, הרי הן
בכלל ואהבת לרעך כמוך'. ותמוה הא כתב מתחילה דהוי
רק מדברי סופרים. ועוד תמוה א"כ איך שייך פטור עוסק
במצוה פטור מן המצוה בביקור חולים הא כשהוי רק מצוה
דרבנן כפשוטו אינו פוטר מצוה דאורייתא [בקיצור קשה
בתרתי, א' דסותר עצמו אי הוי מה"ת, ב' האם שייך בביקור
חולים פטור דעוסקין במצוה].

ח. משנת יעבץ יו"ד סי' ל"ז.

כתב דכוונת הרמב"ם דאע"פ שמצוות אלו הם מדרבנן
[ביקור חולים ניחום אבליים וכו'] מ"מ הקיום הוא מן התורה.

ט. ארחות יושר להגר"ח קנייבסקי זצ"ל.

עומד על הסתירה בדברי הרמב"ם וכותב דבאמת יש
מצוה כללית של גמילות חסדים דהוי מצוה מה"ת וזה אין
לו שיעור, אבל כשחכמים קבעו ביקור חולים למצוה בפני
עצמו וכן ניחום אבליים אז הוי מצוה מדרבנן כמו נר חנוכה

וכו' שהוי חיוב גמור עליו באלה הדברים.

י. אמרי בינה או"ח סי' י"ג.

מביא הרמב"ם דביקור חולים הוא מדברי סופרים, ומביא דמשמשי חולה פטורין מן הסוכה וכפשוטו מדין עוסק במצוה, ואי תימא דליכא מצוה מה"ת של ביקור חולים אז איך נפטרו ממצוה דאורייתא, ומתוך עפ"י הרמב"ם בסופו דמ"מ יש קיום מצוה של ואהבת לרעך כמוך ושפיר הוי דאורייתא.

יא. תוספת ביכורים לבעל הערוך לנר, סי' תר"מ.

נשאל איך נסתפק [בביכורי יעקב] בעוסק במצוה דרבנן אי פוטר מצוה דאורייתא, הרי ממשמשי חולה דפטורין משום עוסק במצוה חזינן דמצוה דרבנן פוטרת לכה"פ להרמב"ם דביקור חולים הוא מדרבנן, והשיב לו תחילה דיש בו גם מצוה דאורייתא כמו שסיים הרמב"ם ואהבת לרעך כמוך, ועוד הוסיף דפטור משמשי חולה הוא כעין מצטער ואינו צריך לדין עוסק במצוה ע"ש.

יב. שדי חמד מערכת ב'.

מביא נידון הנ"ל, ומדחה באופ"א די"ל דמצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא.

ענף ג: מהות ביקור חולים

ג. דרך ים נדרים דף לט:

מביא מהסוגיות דמבואר ג' ענינים בביקור חולים. א' כדי שיטול מקצת החולין וכמו שאמרו בבן גילו. ב' כדי שיכבד וירבץ לפניו וידאג לכל צרכיו כדמצינו בגמ' בר"ע. ג' ועוד כדי שיתפלל עליו. [וברמ"א כתב דהמבקר את החולה ולא התפלל עליו לא יצא ידי חובתו].

והקשה הא הקב"ה ביקר את אברהם בשלישי למילתו ולא שייך כל אלו הטעמים, ותי' דבא ללמדנו שיש מצוה לבקר חולה גם כשלא שייך שום טעם מטעמי המצוה.

יד. שו"ת אגרות משה יו"ד ח"א סי' קכ"ג.

דן אם יוצאין ביקור חולים ע"י הטלפון, והשוואל אמר דענין התפילה שייך גם ע"י הטלפון דיכול להתפלל בעבורו, והאג"מ השיב דאם לא קיים כל החלקים שמתקיים בביקור חולים א"כ לא יצא כל חובתו ואם אפשר לו יש לו לעשות יותר, ואם א"א אז אה"נ יעשה זאת לכה"פ, ועוד מה שכתב דיוצא חלק של תפילה דחה דיתכן דמתרגש יותר כשרואה אותו ועוד יתכן דהתפילה מקובלת שם יותר דהשכינה מצויה עם החולה.

ישראל גמול, ועל כל זאת הוא גומל חסד עמו מספק. המדרגה השלישית, היא מדרגה עליונה, והוא חסד של אמת, קבורת מתים שאינו מצפה לגמול.

רבי שמלאי זה שהזכר בכאן, הזכר גם כן בסוטה דף י"ד (ע"א), דרש רבי שמלאי, תורה תחלתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים, תחלתה גמילות חסדים, דכתיב (בראשית ג, כא) 'ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם', וסופה גמילות חסדים, דכתיב (דברים לה, ו) 'ויקבר אותו בגי', עד כאן. וקשה, מה יוצא מזה שהוא בתחלת התורה ובסוף התורה, כל התורה כלה קדושה. אלא כונת רבי שמלאי הוא כמו שפרשתי בכאן, הזכיר שני הקצוות דהינו שמחת חתנים וקבורת מתים, וכשיש התחלה וסוף בהכרח יש אמצעי ביניהם. רק כונתו היא, אצל הקדוש ברוך הוא נעוץ סופו בתחלתו ותחלתו בסופו כלם נאים לטובה, מה הסוף קבורת מתים שאפלו אצל בני אדם הוא חסד של אמת, כך אצל הקדוש ברוך הוא גם הקצה הראשון שהוא שמחת חתנים וכלות הוא חסד של אמת. על זה רמזו (סוטה שם) 'והלכת בדרך' (דברים כח, ט), מה הוא משמח חתנים, מלביש צרמים, אף אתה. רצה לומר, כמו הוא יתברך עושה חסד והוא חסד של אמת, אף אתה. ועל זה מרמז תבת 'אמת' - א' בראש, מ' באמצע, ת' בסוף, דהינו שלש מדרגות הנזכרות לעיל, ויהיו כלם חסד של אמת.

עד. **ובזה** יתבאר מאמר במדרש רבה (בראשית רבה פ"ח ס"ה), 'חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו' (תהלים פה, יא), חסד אמר יברא, שהוא גומל חסדים. ואמת אמר אל יברא, שפלו שקרים. צדק אמר יברא, שהוא עושה צדקות. שלום אמר אל יברא,

דכלה קטטה. - מה עשה הקדוש ברוך הוא, נטל אמת והשליכו לארץ, הדא הוא דכתיב (דניאל ח, יב) 'ותשלך אמת ארצה' (עכ"ל). וקשה, למה הצרך השם יתברך להשליך אמת ארצה, הלא מדותיו של הקדוש ברוך הוא שהוא מטה כלפי חסד כשזכיות ועונות שוות (ראה ראש השנה יז א), וגם בכאן היו שקולים, חסד וצדקה אמרו יברא, ואמת ושלום אמרו אל יברא. הענין הוא, דלכריאת האדם היה בהכרח להיות בו איזה זכות, והמתנגדים השיבו שלא יהיה לו שום זכות. כי חסד אמר יברא בזכות החסד, ואמת אמר אל יברא, כי חסד של בני אדם אינו חסד של אמת רק לתשלום גמול, ואם כן מה זכות יש בחסד שלו. צדק אמר יברא בזכות הצדקה, שלום אמר אל יברא, כי עקר הצדקה היא להיותה נתנת בסבר פנים יפות בשלום ואהבה, ולא בעונותינו הרבים כנהוג הרבה פעמים שנותן הצדקה בריבות וקטטות, ועל ידי כפית הבית דין ודברי ריבות. מה עשה הקדוש ברוך הוא, השליך האמת ארצה, כלומר, עולם יבנה בחסד. ומה טוען אמת, כי החסד של בני אדם אינו חסד של אמת, אמר, שיש גם כן חסד של אמת בהכרח, דהינו מה שעושים עם המתים לקברם בארץ החיים, זהו 'אמת מארץ תצמח' (תהלים פה, יב). הכלל העולה, שכל החסדים יראה שלא יהיה מחשבתו לשם תשלום גמול ולשום טעם בעולם, רק לגמל חסד בעצם ולילך בדרך השם יתברך.

עה. **במקור** חולים דאורייתא. כדגרסין במסכת נדרים פרק אין בין המדר (לט ב), אמר רבי שמעון בן לקיש, מניין לבקור חולים מן התורה, דכתיב (במדבר טז, כט) 'אם כמות כל האדם וגו' ופקדת כל האדם יפקד עליהם'. מאי משמע, אמר רבא אם

יד רמ"ה

חיות בגמ' שם].
אכן ראה במנורת המאור סימן רז-רח ששם הוא מילה במילה כמו שמוכא כאן, וכנודע היו לו כמה פעמים גירסאות אחרות ממה שיש לפנינו (וראה בהערה הבאה), ובודאי הוא מקור דברי המטה משה, וכ"ה במנורת המאור לר' ישראל אלנקוה בפרק גמילות חסדים, עיי"ש. וכן הגירסא בעוללות אפרים מאמר תקכו.

צח. כל אות זה הוא ממטה משה בסוף הספר בח"ד. והנה יש להעיר שלשון הגמ' לפנינו הוא: 'רמז לבקור חולים', ולא 'מנין לבקור חולים דאורייתא'. נוכח נודע הפלוגתא בראשונים, דדעת הרמב"ם הל' אבל פ"ד דהוא מדרבנן, ודעת הבה"ג, רבינו יונה, רמב"ן ועוד דהוא מה"ת, ראה שד"ח כללים מערכת ב' אות קטז, מחזה אברהם למהר"א די בוטון סימן יד, ומהר"ן

שהנחום הוא רק משום כבוד המת, וכגון בשבת חול המועד, שהנחום הוא רק משום כבוד המת, דמותר ג"כ בשבת, ואפי"ג דשם אין קיום של ואהבת לרעך כמוך, מ"מ זה דוחק איסור נער בשבת, דסתמא קתני דמנחמים אכלים בשבת].

וגראה דהרמב"ם לא מיירי שם בדין קדימה אם נחום אכלים קודם או ביקור חולים קודם, אלא דכתב עיקר הדין דמבקרין חולין ומנחמים אכלים בשבת, אבל באמת אם צא לידו בשבת שחיבן כהחת נחום אכלים וביקור חולים, כרי נחום אכלים קודם לביקור חולים כמש"כ בהלכות אבל משום דנחום אכלים גמילות חסד עם החיים ועם המתים, משא"כ בהלכות לולב שפיר כתב הרמב"ם כך היה המנהג בירושלים ויואל לבקר חולים ולנחם אכלים ולולב צידו, ומשמע דאנשי ירושלים הקדימו ביקור חולים לנחום אכלים, והיינו משום דברגל כל הדין נחום הוא רק משום כבוד המת ולא משום האכלים עצמם דכרי אין להם דין אבל ברגל, וע"כ ביקור חולים קודם לנחום אכלים וכמו שנתבאר.

[ועיין ברש"י סנהדרין מ"ז ע"ב דר"ב כו"ל, ואפי"ג דגבי קוצר את מחו ברגל חנן מוכה שבעה אחר ברגל ולא אמרינן כו"ל ונדחו ידחו כהם לא אידחו לכו לגמרי שהרי עיסקי רבים נוהג ברגל שמנחמין אותו כל ברגל וכו'. ולכאורכ למא לא כתב רש"י משום דדברים שצנינעא נוהג ברגל, ומכא דסובר כדעת הרמב"ם דאין נוהג. ומ"מ כתב דלא אידחי אצילות ברגל משום שמנחמין אותו א"כ מוכח דחובת נחום ברגל הוא גם משום האכלים ולא רק משום כבוד המת. אמנם בחידושי כיד רמ"ב שם כתב תירוצו אחר ח"ל ולדין מסתברא דלא דמיא דחייב דכח לדחייב ברגל דאלו דחייב ברגל כיון דגברא בר איחצולי עילויא הוא מעיקרא חיילא עליה אצילות ואייקורא דמועד הוא דרביע עליה וכיון דלא מיחסר אלא זמן כי מעי זימניה צפי איחצולי אבל הכא מעיקרא גברא לאו בר איחצולי עילויא הוא ולא חיילא עילויא אצילות כלל. ומדלא כתב כמש"כ רש"י דכיון דמנחמין אותו לא אידחי לגמרי אצילות ברגל, נראה דס"ל כמש"כ דכל דין נחום אכלים ברגל הוא רק משום כבוד המת ולא משום האכלים א"כ נמצא דגם ברגל אידחי אצילות לגמרי. ועיי' ברכות ע"ז ע"ב שר"ג קיבל תנחומין על עצי עבדו, ולי"ע הלא תנחומין הוא רק בקרובים ועבד אין לו קרובים, אלא מוכח שיש דין נחום רק משום כבוד המת, ועבד הוא כדן שאין לו אכלים להנחום. (וכבר הפיר בזה בחדושי ברש"א שם בצרכות עיי"ש)].

דין נחום הוי ביקור חולים קודם דהוי גמילות חסד עם החיים וכבוד החיים קודם לכבוד המתים. ואשר ע"כ הרי יוחא בא דכתב הרמב"ם בהלכות לולב לבקר חולים ולנחם אכלים ולילבו צידו, כיון דמיירי ברגל א"כ באמת ביקור חולים קודם לנחום אכלים. אולם הרא"ש והעור היה להם הגירסא לנחם אכלים ולבקר חולים ולולב צידו, והיינו דנחום אכלים קודם לביקור חולים גם ברגל. וגראה דהרא"ש והעור לטעמייהו דדברים שצנינעא נוהג ברגל כמבואר ברא"ש בפ"ק דכתובות ובעור יור"ד סימן ש"ט, הקוצר מחו ברגל בח"ה נוהג דין אצילות כל זמן שאינו נקבר ולאחר שיקבר נוהג דברים שצנינעא, והרמב"ם כתב שאינו נוהג אפילו דברים שצנינעא ולא הכירא. וא"כ כיון דדברים שצנינעא נוהג ברגל הרי יש להם דין אבל גם ברגל ויש חובת נחום גם בשביל האכלים עצמם כמש"כ האור זרוע, וע"כ גם ברגל נחום אכלים קודם לביקור חולים משום דנחום אכלים הוא גמילות חסד עם החיים ועם המתים.

והנה איתא בשבת ד"ב ע"א אין מנחמין אכלים ואין מבקרין חולין בשבת דברי ר"ש וצ"ה מחירין, ולכאורכ היה אפשר לומר בא דהקדים נחום אכלים לביקור חולים, היינו משום דבשבת לכו"ע נוהג דברים שצנינעא כמש"כ הרמב"ם בפ"י מהלכות אבל ה"א, וע"כ נחום אכלים קודם לביקור חולים מפני שנחום אכלים גמילות חסד עם החיים ועם המתים. אמנם הרמב"ם בפכ"ד מהלכות שבת ה"ב כתב ומבקרין חולין ומנחמים אכלים, הרי הקדים ביקור חולים לנחום אכלים.

[עייין אור שמה שמצינו מקור לדברי הרמב"ם מהגמ' בשבת כ"ל דהקדים נחום אכלים לביקור חולים, ודבריו תמוכים הלא הרמב"ם שינה והקדים בקור חולים לנחום אכלים. ונראה דהנה שם בית שמאי סברי דאין מנחמין אכלים ומבקרין חולים בשבת משום דמנטער צנעא האכל והחולה, וצ"ה דמחירין סברי כיון שזו לורך החולה ואכל זה דוחק לערר ידיה שאסור להטעור בשבת, ועיי' רמב"ם ה"א אבל פ"ד ה"א, אפי"ג שכל מלוות אלו מדצריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, והיינו דהחיוז הוא רק מדצבנן, אבל הקיום הוא מה"ת. (עיי' רבינו יונה בצרכות פ"ג (ד"א ע"ב) ד"ה קברו, שכתב דתנחומי אצילות מדאורייתא הוא עיי"ש), ומכא עממא זה דוחק איסור לערר ידיה בשבת, ולפי"ז כתב הרמב"ם חידוש דבשבת מבקרין חולים ומנחמים אכלים, היינו נחום אכלים שהוא אחרי בקור חולים, והיינו

אותו לפיכך נתת לו ויפה עשית א"ל אם אתה אינך רוצה לתת לו הרשות בידך הניחוהו לאותו סומא והם הלכו לדרכם כשהם הולכים בדרך פגעו במלאך המות א"ל להיכן אתם הולכים א"ל לסחורה והם לא ידעו שהוא מה"מ מיד כאשר נגלה אליהם ואמר אני מלאך המות פחדו ונפלו על פניהם אמר מה"מ לראשון אתה נפדה ממות וקרא עליו המקרא הזה והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך וא"ל הואיל והקדמת צדקה מממונך בדרכך תחי עוד חמשים שנה אח"כ אמר לאכסנאי כבר סופך בידי והגיע יום מיתתך מיד ענה וא"ל אני וחברי באנו יחד והוא חוזר לביתו ואני אמות בכאן א"ל הן זה קדם ועשה צדקה משלו א"ל א"כ הניחה לי ואלך ואעשה צדקה א"ל שומע שבעולם אדם פורש בים בספינה אם לא תיקן אותה בארץ מה עושה בפנים ובתהומות כשבאים עליו גלי הים כן מי שלא תיקן עצמו בחייו מה יעשה במיתתו ועכשיו מה שעשית עשוי מכאן ואילך אין לך כלום שהגיע זמנך למות א"ל א"כ המתן לי עד שאלך לספר בשבחו של מקום על מה שעשה עמי א"ל מאחר שאתה מבקש לספר בשבחו של מקום יוסיפו שנותיך לקיים מה שנאמר והלך לפניך צדקך חברו לא עשה צדקה אלא לסומא א' ונתוספו לו כמה שנים העושה צדקה בכל יום ובכל שעה עאכ"ו לקיים מה שנאמר והלך לפניך צדקך עכ"ל.

והנה מצות גמילות חסדים כוללות כל מיני טובות וחסד שיכול לעשות לחברו וכתב הרמב"ם (רפ"ד מאכל) מ"ע של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת ולהכניס הכלה וללוות האורחים ולהתעסק בכל צרכי הקבורה לשאת על הכתף ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור וכן לשמח הכלה והחתן ולסעדם בכל צרכיהם ואלו הם גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור, אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים עשה אתה אותן לאחריך בתורה ובמצוות, ודברי הרמב"ם צריכין ביאור שאחר שכתב בסוף דברים אלו הן בכלל ואהבת לרעך כמוך א"כ הוא דאורייתא ואיך כתב בתחלה שכל מצות אלו מדבריהם וי"ל דמדאורייתא הוא מצוה כללית כל גמ"ח וזה אין לו שיעור ואין חייב כל היום לעסוק בגמ"ח וגם אם יש לו לעשות צרכי עצמו אין חברו קודם לו י"ק כשיכול יש לו מצוה לעזור אבל כשחכמים קבעו בקור חולים מצוה

כפ"ע וכן נחום אבליס וכו' הוי מצוה דרבנן כמו נר חנוכה ומקרא מגילה ודוחה שאר הדברים וְחַיִּיב בָּהּ אִפִּי' אִם כִּבֵּר עֲשֵׂה גמילות חסדים היום או שזקוק לצרכי עצמו כי היא מצוה מיוחדת שהוא חיוב עליו באלה הדברים שמנה הרמב"ם ז"ל.

וכל השושבינין וכל בני החופה פטורין מן הסוכה כל ז' ימי המשתה, וי"ל דרך לענין סוכה דתשבו כעין תדורו כתיב.

ועיי' פני יהושע מסכת סוכה שם (כה. ד"ה שלוח), דכתב דהתנא אשמועינן לענין סוכה רבותא טפי דאע"ג דכל שעה ושעה עובר על מצות עשה דסוכה, ועוד דסוכה איכא נמי איסורא בקום ועשה כשאוכל ושותה וישן חוץ לסוכה עי"ש, ודבריו תמוהין דודאי לא הו' רק שז' ואל תעשה²⁰⁶, ודעת רמב"ם י"ל דהואיל דלא הו' רק מצוה דרבנן אינו פטור אותו ממנו דאורייתא רק לענין סוכה דאף מאטער פטור דתשבו כעין תדורו, אף מ"מ ממ"ש הרמב"ם (קריאת שמע פ"ד ה"ג) דהמשמר את המצוה אע"פ שאינו מתו וכן המופר קצר למת פטור מק"ש מצוה דאף דלא הו' רק דרבנן ג"כ פטור הואיל דאסמכוה אקרא, ודוחק לומר כיון דגוף הקבוצה הוא מצוה עשה מהתורה דמ"מ אס' אינו מתו ויש לו קובצין אינו מוטל עליו ואעפ"כ פטור.

ויש להסתפק היכא דעוסק בספק מצוה עשה דחייב לעשות מן הספק אס' פטור ג"כ מן המצוה או ד"ל דאין ספק מוציא מידי ודאי, ולכאורה לא מציע אס' ספיקא דאורייתא לקולא מן התורה ורק מדרבנן לחומרא, י"ל דלא אליס לפטור ממנו דאורייתא, אלא אף אס' ספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה מ"מ י"ל אין ספק מוציא מידי ודאי וכה"ג מצוה כמה פעמים, אולם מהא דדעת הפוסקים לפסוק כרז יוסף דשומר אצידה כשומר שכן בההוא הנאה דפטור למיחזי ריפתא לעניא וכמבואר ש"ע חו"מ (סי' רסו סט"ו), ולא אישתמיט אחד מהפוסקים לומר דזה הוא דוקא צידע ציור שוה אצידת ישראל וציר שמחנה גויס ומחנה ישראל חייב להכריז אפילו אס' אינו יודע שמישראל נפלה כמבואר חו"מ (סי' רטו ס"ג), דככה"ג כיון דאינו יודע שהוא של ישראל לא יהיה כשומר שכן כיון דעוסק בספק מצוה, ונימא אף דאיתבאר אח"כ שהוא של ישראל מ"מ כיון דבשעת שיטות וניעור לא ידע אס' הוא עוסק במצוה ודאי לא הוה פטור למיחזי ריפתא לעניא ממילא יהיה כשומר חנם, אלא ודאי כיון דמ"מ מספק רמיא עליו המצוה דלמא של ישראל הוא ממילא פטור ממנו, וכן משמע קצת בש"ס ז"ק (טו:) בפלוגתא דשומר אצידה דאיכא דמפרשי הכי רב יוסף אמר כשומר שכן דמי כיון דרמנא שעבדיה בעל כורחיה ומשמע דליכא נפק"מ בין הנך טעמים לענין שומר אצידה ועי"ש בש"ס (ס"ט) וכו', ואס' נאמר דהטעם דפטור מלמיחזי ריפתא לעניא הו' כש"ש הוא דוקא צידע שהוא אצידת ישראל דודאי ולא כשהוא ספק היה נפק"מ בין הטעמים, דלאיכא דמפרשי אף בספק אצידת ישראל ג"כ רמנא שעבדיה צ"כ והו'

שלא יעברו עליו בלא תלין נצלתו, ואין הכונה אס' יקצרוהו בלילה שיעברו דודאי אס' אינו מלין כל הלילה אינו עובר, רק אס' לא יקצרוהו בלילה ויעבור עליו כל הלילה דהיינו שלא יהיה צידם לקצרו בלילה, ואף דמצינו דאין ב"ד מתעללין ולכך לגבי חדש הרחוקים מותרין מחמת היום ואילך ולמה חיישינן כאן שיתרשלו ויעברו על עשה, ע"כ צריך לומר דחיישינן כיון דיש שהות כל היום ושם מותרין לפי שידעים שהרחוקים סומכין עליהם כמבואר במ"ם עירובין (לג.) ותוס' שם.

בדיני עוסק במצוה פטור מן המצוה

[ג] בש"ע (סי' עב ס"ד) [קצרו את המת] וחזרו האכלים לקבל תנחומין [וכל העם הולכים] כו' [שעומדים שם האכלים לעשות שורה לקבל תנחומים אס' יכולים העם להתחיל ולגמור אפילו פסוק אחד קודם שיגיעו לשורה יתחילו ואס' לאו לא יתחילו הגה] אס' יש שהות ציוס לקרוא אחר כך, וכתב המג"א (סק"ב) ואס' לאו יקרא קריאת שמע קודם כיון שעדיין לא התחילו במצוה נחומין, משמע דאס' התחילו אף שאין שהות אח"כ הו' כעוסק במצוה, וזה אחי שפיר לדעת רבינו יונה (נדרים יא: מדפי הרי"ף) מוצא בתו"ט ריש פ' מי שמתו (מ"ב) דתנחומי אכלים מדאורייתא דכלל גמילות חסד הו' וגמ"ח מה"ח מדכתיב (שמות יח.) והודעת להם הדרך, אבל לדעת רמב"ם דמבואר מדבריו (אכל פ"ד ה"א) מצוה עשה של דבריהם לצקר חולים ולנתחם אכלים ולהוציא המת ולהכניס כלה כו', וכבר כתב הרמ"א (או"ח סוף סי' תרפ"ו ס"ב) דאין שום מצוה דאורייתא נדחית מפני מקרא מגילה ואמאי נדחית מ"ע דק"ש²⁰³, אולם נאמת הא מצוה בש"ס (סוכה כה.) דחולים ומשמשיהן וחתן ושושביניו פטורין מן הסוכה הרי דאף דלא הו' רק דרבנן מ"מ חשיב עוסק במצוה לפטורו אף ממצוה דאורייתא²⁰⁴, וע"כ הטעם כמו שכתב הרמב"ם שם דאע"פ שכל מצוה אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך²⁰⁵.

ועיי' ש"ס סוכה (כו.) משום ר' שילא אמרו חתן פטור ושושבינים וכל בני החופה חייבין, וברש"י ותוס' שם דע"כ סבר דעוסק במצוה אינו פטור ממנו, ואס' נאמר לחלק הואיל דהשושבינין אינן עוסקין במצוה דאורייתא הוה להו למימר דחתן פטור מטעם דעוסק במצוה דאורייתא משא"כ אינן, אלא ודאי משמע דגם אינן הו' כעוסקין במצוה דאורייתא, ואולי משום דת"ק קאמר דפטורים מן התפלה ומן התפילין ור' שילא קאמר על תפלה גם כן דהשושבינין חייבין ע"כ דליכא הכא עוסק במצוה דתפלה הוא רק מדרבנן ג"כ. ונאמת לא ראינו ברמב"ם לענין תפילין ותפלה דשושבינין פטורין, רק בהלכות סוכה (פ"ו ה"ג) כתב חולין ומשמשיהן פטורין וכן חתן

אמנם בשערי יושר שער ג פרק יט הוכיח מהא דמצטער פטור מסוכה דתשבו כעין תדורו ואם המצוה שלא לאכול חוץ לסוכה א"כ אף דאינו יכול לקיים המצוה דלאכול בסוכה, עכ"פ יאסר עליו לאכול חוץ לסוכה רק במקום פיקו"נ, וצ"ל דהמצוה היא דכשאוכל יאכל בסוכה ומצטער לא חל עליו המצוה, ולכאורה להפנ"י נראה דהאיסור לאכול חוץ לסוכה והחידוש בשלוחי מצוה דיכול לאכול חוץ לסוכה אף דהוה ביטול בקום ועשה דעוברים על האיסור דהא יכולים שלא לאכול, ונלפי"ז אפ"ל דאף מצטער דפטור מהמצוה, יכול לעבור עליו בקום ועשה אלא דיהיה מקום להחמיר בזה וצ"ע] וכדברי הפנ"י מבואר בפמ"ג או"ח סי' תרמ א"א סק"ו. ²⁰⁷ עיי' בהר צבי או"ח ח"ב סי' קד שהביא מהאור שמח נזקי ממון פ"ד סוף ה"ד נפק"מ אם חייב על נזקי ממון של האבדה דלטעם דהו' כש"ש חייב ולטעם דשעבדיה לבעל האבדה פטור כמו דבעל האבדה פטור דהוא אנוס עי"ש.

²⁰³ עיי"ש בפרי מגדים ובמאמר מרדכי סק"ב אפיקי מגינים אות ב, ועיי' עוד בקובץ הערות סי' מח אות יא ובהשמטות אות טו ובקובץ שיעורים ח"ב סי' לב. ²⁰⁴ עיי' בערוך לגר סוכה כה ע"א ד"ה הכא דמסתפק בדין זה אם עוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא וכתב דמשושיבנים אין להוכיח דאפשר דשם הטעם דכל ישראל ערבים זה לזה, ומי שמביא את חבירו ליד קיום מצוה דאורייתא מיקרי ג"כ עוסק במצוה דאורייתא ועיי"ש עוד, ובביכורי יעקב סי' תר"מ סק"ב כתב דאף בעוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא, דהא מברכין "וצונו" דמקיימין מצוה דאורייתא דלא תסור, ועיי"ש בתוספת ביכורים. ²⁰⁵ ועיי' במגילת אסתר ספר המצוות שורש א ד"ה וצ"ל שהנכון שתמה על הר"מ דא"כ הוה דאורייתא עי"ש ובמרגניתא טבא שם אות יב ד"ה בספר מגילת ובתוספת בכורים שם ובאפיקי מגינים שם. ²⁰⁶ לכאורה זה תלוי בגדר מצות סוכה, דהנה המנחת חינוך מצוה שכה אות י כתב דמצות סוכה הוא באופן שלילי דאסור לאכול חוץ לסוכה,

להם שצורך ה', אבל לנו אין לחדש גזירה כזה. ומ"מ לא החלטתי שכן הוא רק רמזתי במה שכתבתי "ולענ"ד אין זה מוכרח ועדיין צ"ע":

שם ט"ק י"ט. ולכן מנטיילת ידים פטור (אונן): כתבתי בגליון ספרי שוב ראיתי בברכי יוסף יו"ד (סי' שמ"א אות ה'), שהביא בשם כנה"ג ושאר פוסקים, שנסתפקו בזה אם אונן פטור מנטי"ל כיון שנטיילה היא גזירה דרבנן משום סרך תרומה ומגזירת דרבנן אונן לא נפטר, ע"ש. אמנם לענ"ד יש לדון, כיון שהאיסור שלא לאכול בלא נטיילה נמשך ממה שתקנו חכמים מצות נטיילה, א"כ דומה זה קצת להבדלה. דאע"פ שלאחר אסור לאכול קודם הבדלה כדאמרין בערבי פסחים (דף קז.) אמימר ובת טווח, מ"מ כיון שמצות הבדלה לא מוטלת על האונן גם האיסור שלא לאכול בלא הבדלה אינו נוחג בו, א"כ ה"ה לענין נטיילה כיון שפטור מהמצוה גם האיסור שלא לאכול בלא נטיילה לא יהיה נוחג בו. ומ"מ יש לחלק, ולכן אין לפטור אונן ב"מ² מנטיילה. אמנם גם מזה ראוי למה שפשטתי ספק הפמ"ג לענין סוכה, שהרי גם הפוסקים שמחייבים בנטי"ל נתנו הטעם כיון שיש כזה איסור ג"כ משום סרך תרומה, אבל מפני שעובר בקום ועשה לא פטור:

השגת הרב הנ"ל נ"י:

שם ט"ק כ"ב. ספקו של הרב נעל כמרי יעקב נענין קיום מזה דרבנן ז"ע. דהלא חולים ומשמשי חולים פטורין, ובקור חולים עיי' רמב"ם הל' אצילות (פי"ד ה"א) הוא מדברי סופרים, וז"ע. וכן מ"ש הרב כמרי יעקב נענין לא חסור ז"ע, דא"כ כל מילי דרבנן מקרי דאורייתא. ועיין תשו' הרמב"ם (פאל הדור) סי' ז':

הרב נ"י רצה לפשוט ספק, דגם העוסק במצוה דרבנן פטור מן הסוכה, ממה דמשמשי חולים פטורים ובקור חולים הוא מצות דרבנן. הנה מלבד שזה אינו ברור, שהרי הרמב"ם הל' אבל (פ' י"ד ה"א) אחר שכתב דבקור חולים הוא עשה מדבריהם, סיים, וזה הכל בכלל מצות ואהבת לרעך כמוך²². וא"כ כוונתו שהחכמים פרטו מצות אלו לקיים בהם מצות נמ"ח של ואהבת, וכשמקיימם מקיים מצות ואהבת, ובפרט שבקור חולים לחוד ומשמש חולים לחוד שזה ודאי בכלל ואהבת.

אכן מלבד זה נראה שאין ראוי משם. דאי הטעם דמשמשי פטורים משום מצוה, א"כ הו"ל לחלק בין משמש בהם למשמש בשכר, דמשמש בשכר ודאי לא נקרא עוסק במצוה. אבל לענ"ד טעם פטור המשמשי הוא משום מצטער, כיון שצריך לעסוק בחולה צער הוא לישב בסוכה. וראיתי ראוי לזה ממה שכתב בשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' מ"ו, שנשאל, מי שנשכר מקהל לחיות משמש לחולים ומשמשי חולים פטורים, אם מחוייב מ"מ לאכול בכל סעודה וסעודה כוית בסוכה ולכרך ברכת סוכה, שהרי הולך לפעמים לצרכו. והשיב שהוא פטור כיון שמושכר

--- ומ"ש נעל כמרי יעקב ליישב קו' מוס', ז"ע. דהלא סוף כל סוף מקשים ספיר איך מנין ר"ל הנרייתא דהילני המלכה. גם רש"י רש' חגיגה ז"ע. ועיין פמ"ג (א"ח) במה שמגיה במג"א ס"ק ג':

מה שכתבתי דאם האם חייבת להנך בנה תלה בפלוגתא דר"י ור"ל, כעת מצאתי סיוע לדברי בדברי האורח מישור בנזיר שם, ע"ש. ומה שהקשה הרב נ"י על תירוצי לקושיית התוס' דאכתי קשה לר"ל מבריייתא דהילני המלכה, עיין בחדושי סוכה (דף ז': ד"ה וליה דרבנן לא משגחי) שכבר הערתי כן וכתבתי יישוב, ע"ש:

מהרב הנ"ל נ"י:

שם ט"ק ט"ו. דרך לענין אכילה גזרינן שמא ימשך, עכ"ל. נע"ג במלממות דפ"ק דסוכה, דנעי ראו' לכל מילי לכול ולשן לשן ולטייל יעשה"ה, ומתהני שלא הזכירו הפוסקים מזה:

מה שכתב הרמב"ן שצריכה ראוייה ג"כ לטייל בה, ע"כ לא דוקא הוא שלא שייך שיטייל בסוכה שאין בה אלא ז' על ז'. ומש"כ שתהי ראוי לאכילה ולשינה ולשנן הוא מש"כ גם הרמ"א בשם המרדכי. וכבר כתבתי דלפ"ז מה שכשר סוכה זע"ז היינו בשיש לו סוכה אחרת לשינה, ולכן אין תימה שלא הביאו הפוסקים דברי הרמב"ן:

השגת הרב הנ"ל נ"י:

שם ט"ק ט"ז. גם מהמג"א ללאורה משמע רק שזכור לו שאיטענים הוא ע"י מעשים, וכ"מ ללאורה ממ"ש מג"א סי' תרי"ד ס"ק ה' ומ"ש שם בשם חו"מ (סי' קנ"ה סעי' מ"א):

לא הבנתי מה רצה הרב נ"י לחדש בזה שהמג"א כתב כן, הלא זה הזכרתי והמג"א עצמו הראה מקום למש"כ סי' תרי"ד. אבל המג"א וכן מפרשיו לא נתנו טעם למה לא יפטר רק מי שידוע לכל שאסמנים, ולא ג"כ מי שידוע בעצמו בלבד שכן הוא. ולזה פירשתי טעמו דאז אסור מפני מראית העין, כמו שאסרו חז"ל הרבה דברים מפני מראית העין. אבל מ"מ כתבתי על המג"א דלפענ"ד אין זה מוכרח, דמה שאמר רב יוסף שאנינא דעתאי והביא רש"י ראוי שכן ה' ברב יוסף ידוע, ו"ל שפירש כן מפני שאמת כן ה', אבל לעולם י"ל דכל אדם שידוע בעצמו שאנינא דעתו מותר לצאת ולא הצריכוהו חכמים לישב בסוכה בצער ובאנינות דעת, וכן י"ל לענין נעילת סנדל. ומה שהעיר המג"א על מש"כ בחו"מ סי' קנ"ה סעי' מ"א לענ"ד אין משם ראוי. ששם מיירי לענין נאמנות דחוקת גזיקין נגד אחר, ובזה ודאי אינו נאמן ע"פ דבורו לבד, אבל לענין איסור נעילת סנדל ולענין חיוב מצות סוכה דלא שייך נאמנות נגד אחרים, י"ל דכל שידוע בעצמו שאסמנים הוא אפי' אם לא ידוע לאחרים מ"מ יכול לנהוג עצמו כאסמנים, דכל מה שאסרו חכמים מפני מראית העין ה' ידוע

(כ"י) ב"מ = בר מינן (הוא כמו שנהגין היום לומר "לא עלינו"). (כא) ז"ל הרמב"ם, ואע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל מצות ואהבת לרעך כמוך.

זה דרש"י ס"ל באמת. דלא קי"ל בזה כד"ל לקים דאוסר ברה"ש. כמו שכתבתי למעלה) שהרי גם התוס' שלא פסקו ע"ד רש"י משמע דטביר הכי והלא דברי התוס' בחולין ובמנחות באותו פרק באותו מקום קרו בחיל דסביר דהא דר"ל הלכתא היא. גם מ"ס הגאון י"ז דפלוגתא דרב הונא ורש"י לקים תלמיא באיסור ברכה ש"ל חס מדאורייתא או מדרבנן כמ"ס נראה דאי אפ"ל כן שהרי התוס' והרא"ש סביר דאיסור ברכה ש"ל מדרבנן כמו שכתבתי למעלה (בד"ה התוס') ובכל זאת סביר דהלכה כד"ל לקים דאוסר לגרוס ברכה ש"ל, וכבר כתבתי דהרב המרדכי כתב דלא פליגי וכן נראה מדרב"ה הרא"ש בריש יומא: **ומה** שהעיר ע"ד רש"י דמס' סוטה דהא איכא משום גורם ברכה ש"ל באורמנותיה דמני"ר י"ז, נלע"ד דעל דברי רש"י אין לתמוה משום ד"ל דאע"ג דאין לגרוס ברכה ש"ל מ"מ ס"ל דלא משיב עבירה כ"כ לחזור עליה מעורכי המלחמה רק על מה שהביט התוס' בדעת רש"י דאם מדרך מותר גמור ומזה קעביר על זה יש לתמוה דאיך אפשר שיהא מותר לכתחלה והא איכא משום גורם ברכה ש"ל חס נלע"ד כונת הרמ"א בד"מ סי' כ"ה סק"ז (על מה שהביא מרן הכ"י בשם התוס' דמנחות ה"ל) ח"ל וע"ד התוס' ק"ל דמ"מ יהא אסור להפסיק משום שגורם ברכה ש"ל והוא אסור כמ"ס שם עכ"ל דמדהלה קושיתו ע"ד התוס' ולא הקשה ע"ד רש"י מוכח דס"ל מדרבירי רש"י אין הכרח דס"ל דמותר להפסיק דשפיר נוכל לומר דאם מפסיק ולא בדרך עבירה הוא בזה אצל חס הפסיק בשיתה ובדרך אע"ג דאסור לעשות כן מ"מ אינו כ"כ בסוג עבירה דרבנן לחזור מעורכי המלחמה ורק ע"ד התוס' שכתבו דמותר גמור הוא דק"ל דהכי שרי והא הו גורם ברכה ש"ל ואסור. וידידי הגאון בס' עמודי חס י"ז בריש"י ב' כתב בשם שו"ת דברי נחמיה דף ס"ג ע"א שהק' על הד"מ למה תלה קושיתו ע"ד התוס' ולא על רש"י והוא נר"י חסב ליישב דרש"י ס"ל דלית הלכתא כר"ל ומשום אין להקשות אלא על התוס' ולפי מסקנתו דגם רש"י ס"ל דהלכתא כר"ל כע"ש הדרה תמיהה דדברי נחמיה לדוכתא, אך לפענ"ד נראה כמו שכתבתי ורציתי שם שהביא דגם הרבנים משכנות יעקב חל"מ סי' ס"ו וספרי דעה יו"ד סי' י"ט סק"ג כתבו בדעת רש"י במנחות דף ל"ו ע"א בהיה דסח בין תפלה לתפלה דס"ל דלית הלכתא כר"ל ושבישועות יעקב כתב דס"ל לרש"י דהו כמו משמש דחרר ומבדך או דמשמש באמת ואין הכרח דרש"י ס"ל להא דר"ל ע"ש שהאריך והוא חידוש שידדי הגאון בנין שלמה י"ז דכל רז לא חנים ליה נעלם ממנו כל זה, אחר זמן ראיתי בספר תורת חסד לגאון בדורנו י"ז בס' ו' שהאריך בדיון ברכה שאינה נריכה חס איסורו מדאורייתא ולא פניתי כעת לעיין בדב"ק לך נא ראה: !

קפו ביקור חולים כתב הרמב"ם רפ"ד מהלכות אכל דהיא מלוא עשה של דבריהם, ומרן החז"ק בס' חקקי לב סי' טו"ב (בד"ה עוד) כתב שבתשובה כתב דרבינו יונה והר"עב"א חולקים על סברת הרמב"ם וסביר דמלוא בק"ח מד"מ היא ע"ש ש"א גילה לנו איזה מקום כבוד דברי הר"עב"א ור"י ואפשר שכוונתו על דברי הר"י בפרק מי שמתו אמתניתין דקברו את המת ומזרו וכו' שכתב טעמא דמלוא משום דתנחומי אכלים מדאורייתא דבכלל גמ"ח הו גמילות חסדים מן התורה דאמרין והודעת להם את הדרך זו גמ"ח ולפיכך אמרו שכיון שעוסק במלוא פטור מן המלוא וכו' ע"ש דמוכח מדרבירי דדרשה דדרשין בש"ס בב"מ דף ל' ע"ב (ובשאר דוכתי) דתני רב יוסף והודעת להם זה בית חייהם את הדרך זו גמילות חסדים דרשה גמורה מדאורייתא היא וביין דדרשין נמי מהאי קרא ילכו זה ביקור חולים זה ה קבורה משמע דלדעתו הו כולו הו מדאורייתא, וכ"כ הרב מחזה אברהם בתשובה רס"י י"ד דהר"רי בפ"ג דברכות מוכח דס"ל דמלוא בק"ח היא מדאורייתא ומסתמא כונתו לדברי הר"י הללו, וכתב עוד דאף דאמרין בדרים דף ל"ט ע"ב רמז לבק"ח מן התורה מנין שנאמר חס כמות כל האדם וכו' לאו למימרא דרמז בעלמא הוא דאיכא אלא לפי שאיט מפורש בתורה קרי ליה רמז ולא הונח לו לפרש דמ"ג הר"י דהוא מדאורייתא ר"ל שהוא מדרבנן ואסמכוהו אקרא דזה דומק ע"ש ומדלא הזכיר כלל דברי הרמב"ם נראה בטליל שגשג ממנו ולגבי דיון לא נפלא

לומר

בספרי המלוא כתב מפורש דאיסור הכרת ש"ש לבטלה נפקא לן מאת ה' אלהיך תירא, ועיין בהעמק שאלה בשאלתא נ"ג אות ד' בזה ובעיקר דעת הרמב"ם בדיון ברכה שאינה נריכה כבר כתבתי למעלה דרבני האחרונים נחלקו בדעת הרמב"ם וחידוש הוא שלא ראה אף דברי הרב מג"א בסו"מ רט"ז בזה. ומה שכתב ליישב דברי רש"י בסוטה דהאריך לפרש כן כדי שלא יהיה מוכרח משם דהלכה כר"ל וכו' נראה דל"ל לפי זה דרש"י ס"ל דאין הלכה בזה כר"ל אלא כרב הונא דאם לא כן אמאי אישחמית רש"י מזה אדרבא היה לו לפרש הסוגיא אליבא דהלכתא ואילו מפירושו מוכח דאם חחר ומבדך שפיר דמי ולא חיישין לגורם ברכה ש"ל, וכ"כ התוס' במנחות דף ל"ו ד"ה עבירה מסוך פי' הקונטרס משמע דאם שח ובירך שרי וליכא איסורא אלא אדרבא מזה וסבר ברכה עכ"ל והתוס' שלא פסקו על פירש"י בזה ז"ל דגם הם סוברים דאין הלכה כר"ל ואין חשש בגורם ברכה ש"ל וכוון לומר כן בדעת התוס' לפי מ"ס הגאון עליון יהיה דריש לקים דאוסר גרם ברכה ש"ל הוא דס"ל דברכה ש"ל הוא איסור תורה וא"כ התוס' דסביר במס' ר"ה דף ל"ג דהוא רק מדרבנן עכ"ל דלית להו הא דריש לקים, ויחא נמי מאי דהרמב"ם בפ"ג מהל' עבודת יוה"כ דין יו"ד לא כתב אלא טעמא דרב הונא משום פנמו של ראשון ולא הזכיר טעמא דריש לקים משום ש"ל והיינו לפי שדעתו דאיסור ברכה ש"ל אינו אלא מדרבנן כמ"ס הגאון הנ"ל י"ז וא"כ אין הלכה כר"ל ולכן נקיט טעמא דפגמא ולפי זה נוכל לומר דדעת הר"י ב"ב דאיסור ברכה ש"ל אינו אלא מדרבנן ומפני זה כשהביא בפ' הקורא את המגילה עומד ההיא דיומא דבעשור שבחומש הפ' כתב הטעם שאין מביאים ס"ח אחרת משום פנמו ולא הזכיר טעמא דר"ל משום ברכה ש"ל כע"ש כן יש לומר לפי שיטת הרב הגו"ל י"ז: **אמנם** יש לפקפק דהרי באמת דעת התוס' דק"ל כהיה דר"ל דאסור לגרוס ברכה ש"ל כמ"ס בחולין דף פ"ו ד"ה ומכסי

בחדא ידא וכ"כ בפסקי תוס' שם אות ר"א וכ"כ שם הרא"ש בס' ו' וכ"כ שם הר"ן (אמתניתין שם מאה חיות) בד"ה גמ' ומורה ר' יהודה ע"ש שכלם הביאו רציה דאסור לגרוס ברכה ש"ל מהיה דמשני ריש לקים דמשום ברכה ש"ל הוא שלא היו מביאים ס"ח אחרת ש"מ דסביר דהי הלכתא וכבר טרח וכתב בזה מרן חיד"א בברכ"א ח"א סי' מ"ו אות ו' והביא דברי התוס' והרא"ש הנ"ל ועוד דברי הרא"ש בלהק"ט הל' תפילין סי' ט"ו ודברי הר"ן סוף מסכת ר"ה (ולא ראה דברי הר"ן בחולין הו"ל יע"ש) ושכמרדכי פרק הקורא למפרע כתב מפורש דהי תרי שינוי שצ"ס יומא דף ע' דמר אמר משום פנמו של ראשון ומר אמר משום ברכה ש"ל לא פליגי והרשב"ן ח"ב סי' ע' פסיק ותני כר"ל וכ"כ הרמב"ן והרא"ה דק"ל כר"ל וכ"כ הר"עב"א בחידושו ליומא, וכן נראה מדרבירי התוספות יאנים ביומא שם דק"ל כשינוי דר"ל דמשום ברכה ש"ל וכתב בברכ"י שם דכן נראה ממ"ס מרן הב"י ביו"ד סי' י"ט מיסודן של הראשונים דכולו רבוצתא קמאי סביר דשינוי דר"ל הלכתא היא והרא"ש בסדר עבודת יוה"כ (בד"ה מאתחול) כתב שני הטעמים על מה שהיה קורא ע"פ ובעשור שבחומש הפקודים ועיין להרב יד דוד בחידושו ליומא דף ע' שכתב ג"כ מדרבירי התוס' בחולין דף פ"ו ובמנחות דף ל"ו ד"ה ס"ח מוכח דהא דר"ל הלכתא היא דלא כמו שרצה לומר דלאו הלכתא היא כמו שהביא בברכ"י עכ"ל, וכבר כתבתי דברכ"י הוכיח דלא בלבד דעת תוס' כן (דא"כ לא הוה סתירה מזה לדעת הסובר דלאו הלכתא דהו כ"כ לדעת הרא"ש כע"ש) אלא כן הוא דעת הרא"ש והר"ן והמרדכי והרמב"ן והר"עב"א והרשב"ן כע"ש וברכ"י ח"א אדם בקונטרס נש"א בהלכות ברכות כלל ה' אות א' (בסוף ד"ה אך) דוד לומר בדעת הרמב"ם דמה שכתב הטעם משום פנמו הוא משום דבש"ס שקלו וטרו אליבא ש"מ דלא קי"ל בזה כר"ל ע"ש ואין מחייב זה כ"כ דמ"ל להרמב"ם דפליגי לריבא רב הונא ורב דהא אפ"ל דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי וכמ"ס הרב המרדכי וגם הרא"ש שכתב שני הטעמים מוכח דס"ל דלא פליגי וכו"ש מרן חיד"א בברכ"י שם: **כמוצא** דבר אחרת תשיע דאי אפ"ל כמ"ס הרב עליון י"ז במה שהזקיקו לרש"י לפרש עבירה היא בידו חס לא חזר ובדך דהוא כדי שלא יהיה הכרח מזה דק"ל כר"ל (ונעמד לומר לפי

והוא לתמוה על הרב פר"ת דלפי דבריו דברי הרמ"א התראי ינהו דשם בס"ב מחמיר כדעת הב"ה ורמב"ן ואילו בסעיף י"ז מביא וקורא דברי הרשב"א דאם הניח הבהמה אלל נכרי בין שחיטה לבדיקה אין חוששין שמה הנכרי הכניס ידו ונתק הסרבות בדדיקת ריאה מדרבנן, ועיין להרב פר"ח בד"ס י"ט שכתב שהוכיחו הפוסקים בדדיקת הריאה מדרבנן וכדלקמן סי"ז בהגהה, ומ"ש הרב כנה"ג ביו"ד רס"י כ"ט בטעם שאין מברכין על בדיקת הריאה שהוא לפי שהיא מלוא ל"ת ואין מברכין על לאוין לאו למימרא דמלוא ל"ס מדאורייתא היא, וכבר כתב מרן חיד"א במחזיק דברה יו"ד סי' ל"ט אות ב' דאין הלשון מחוקק אבל כונה הכנה"ג דאם ימלא טרפה וגמגמ מלאכלו מקיים לאו והבדיקה היא שלא לפגוע בלאו וחידוש הוא דכל רז לא אכיל ליה ועלמס ממנו דברי רש"י בס' הפרדס דף כ"ח ע"א ח"ל ואי קשיא לך למה מברכין על השחיטה ואין מברכין על הבדיקה משום שאין אט מחויבין אלא על מלוא עשה כגון גולג שופר תפילין זיגית סוכה ובדיקת חמץ וכדומה להם אבל מלוא ל"ת אין מברכין עליהן מפני שאין להם זמן קבוע כמ"ע ובדיקת הבהמה היא מלוא ל"ת ואמרו רבותינו זאת החיה אשר תאכלו חיה אכול ושאניה יכולה לחיות לא תאכלו עכ"ל, וה"ד ביד דוד רס"י כ"ט ע"ש ומרומם הלשון מורה קצת בדדיקה היא מדאורייתא אבל ודאי אינו מוכרח ואף חת"ל שכן כונתו י"ל דאולי לא על כל הבהמות קאמר כי אם על דרוסה ונפולה דלריכות בדיקה מדאורייתא כמ"ש הרב ערך השלחן שאביא בסמוך, ובשם הרב מוהר"ר וויל כתב (במחבר"ס) על מה שאין מברכין על הבדיקה משום דחיישין שמה ימלא טרפה ויעשה ברכה לבטלה ושגמגם ע"ז הרב כנה"ג דאכתי קשה דאחר שיבדוק יברך ולכן כתב הכנה"ג דהבדיקה היא סעיף מחלקי השחיטה ולי קשה על טעם מוהר"ר מאי שנא מבדיקת חמץ ומבדיקת עלה ומדינא אין צריך להניח פתיתן קודם הבדיקה וכתבו הפוסקים בא"ח סי' תל"ב דאף אם לא ימלא שום חמץ בבדיקתו אין צריך כלום דהוא בירך לקיים מלוא בדיקה והרי קיים מלוא הבדיקה אף שמבדק על ציפור חמץ ואם לא ימלא חמץ אינו מבדק בכל זאת לא איכפת לן כ"ש בבדיקת הריאה אם יברך לבדוק הריאה מה לו אם ימלא טרפה או כשרה הוא לא צריך להוסיף כשרה מתחת ידו אלא לבדוק והרי ברוך. עוד כתב שם (במחבר"ס) בשם רבינו הרי"ה סי' סס"ז דמה שאין צריך לברך על בדיקת טרפה הוא כי בשחיטה בחזקת היתר שומדת ולפי הגרסה אולי בשיטת הרמב"ם בבדיקה זו אינה לריבה מן הדיון רק שנהגו ולכן אינה בכלל מלוא לברך עליה דאין לברך על המנהג כן נראה ממרומם דב"ק אך אינו מוכרח וק"ל ועל טעם זה פקפק הרב עה"ש שם בלוח ג' דהו מספיק לזידן דאם נאברה הריאה קודם בדיקה מותר וכן דעת הרוקח בס"י שפ"ב, אבל לדעת ש"פ דבאלא בדיקה אסורה בדיעבד דלא מוקמינן לה אחזקה הו"ל לברך ככל מלוא דרבנן ועוד דהא דרוסה ונפולה לריכס בדיקה מדאורייתא ואחד מחכמי דורנו רב כהנ"ג י"ז כתב לי שעמד בחקירה למה אין מברכין על בדיקת הריאה וניחא ליה על פי מ"ש הא"ח שהביא הפרמ"ג במ"ז סי' י"ט סק"א דאין מברכין על עיקור מגיד וחלב לפי שאין מברכין על הלאוין וכונה דעתו למה שכתב הכנה"ג וספר הפרדס הג"ל:

והנה הרב יד דוד שם הביא מ"ש הכנה"ג דטעם שאין מברכין משום שהוא לאו וכתב שדבריו תשובים הלא הרמב"ם מ"ה אותה במלות עשה וגם הראב"ד מודה לו אלא דפליג עליה דהוי לאו הבא מכל"ע ועיין לעיין בס' שער המים דף ו' ע"ד ועה"ש סי' ל"ט אות ג' עיינתי בזה"ש ומוך קעסיק בטעם מה שאין מברכין על הבדיקה ולא הזכיר דברי הכנה"ג, וס' שער המים אין בידי לעיין בו ותמיה לי היכי קאמר דלהרמב"ם היא מלוא עשה וכל היתוסקים מייחסים לו דהוא מנהג כמשמעות דבריו שבפ"א מהל' שחיטה ולא חדע איהו נקודס דברי הרמב"ם דסובר שהיא מ"ע כי ביד דוד לא הראה מקום דברי הרמב"ם ועיין בדברי הרמב"ם ריש הלכות מא"א ואינו ענין לבדיקת הריאה כי שם מייירי לבדוק בסימנים להבדיל בין הטהורה לזונה עהורה והראב"ד לא השיב עליו כלום אמנם דרמב"ן בפרש הששי הוא שחלק עליו וכבר עמד כיוצא לזה מרן חיד"א בס' מחבר"ס

לומר דכונה הר"י דש אסמכתא בתורה ומ"מ אינו אלא מדבריהם וכמ"ס במכתב לחזקיהו בתלך השיטה דף מ"ב ע"ב, ועיין בזה שכתבתי במערכת הדל"ת אות י"ט דלפעמים משתמשים הפוסקים בלשון זה (דאורייתא מן התורה) וכונתם דיש לדבר ההוא סמך באורייתא גם הרב קרבן אליעזר ברוך ס"ב ע"ב כתב דמלוא ביקור חולים היא מדבריהם כמ"ס הרמב"ם וכו' ע"ש שלא זכר דברי הר"י וגראה דאף שכתב הר"י בטעם הפיטור משום דעוסק במלוא פטור מן המלוא אין להכריח דס"ל דהיא מלוא מדאורייתא דאם לא כן איך יתכן לפוטרו ממלוא דאורייתא משום שעוסק במלוא דרבנן וכן נראה באמת מפשט דברי הר"י (ואולי מפני זה כתב הרב מהוה אברהם עדוהק לפרש בדברי הר"י דר"ל דאית ליה רמו בתורה דאף דבעלמא לא דייקא לן לפרש כן בדברי הפוסקים על דההכרח מ"מ סיגנון דברי הר"י מורה דמדאורי' מתק קאמר דמשום דהוא דאורייתא אמרינן ביה עוסק במלוא פטור מן המלוא דאורייתא) ונראה דאין מזה הכרח שהרי הכריחו הפוסקים דגם בעוסק במלוא דרבנן אמרינן עוסק במלוא דרבנן פטור ממלוא דאורייתא, וכמו שרשמתי לקמן במערכת העי"ן אות מ"ה ע"ש וא"כ אין כ"כ הכרח מדברי הר"י דס"ל דהוי מדאורייתא, אך דברי הריב"ז לא ידעתי מקומם לשיין בדב"ק אולי הם בסיגנון דברי הר"י הג"ל, וממ"ס בשו"ת מוהר"ח א"ז סי' מ"א הו"ד בס' עמודי אש בהשמות ל"ד ח"ק ע"ב נראה דטפי ניחא ליה לומר דביקור חולים היא מדאורי' שכתב בשם אביו שיקה אה"ש בגיטין פ"ג ע"ב ה"ז גמך ע"מ שלא תכנסו ל' יום לבית פלוגי הרי זה גט ואמאי הוי גט הא הוי מתנה עמ"ס בתורה שאם יתלה אחד מבני ביתו א"ל לה שלא תלך לבקר את החולה וכו' ואפ"ל תאמר ביק"ח דרבנן הא אמרינן וכו' עכ"ל: **ובעיקר** מלוא זו אם יש חילוק בין שאר חולים לחולה מחמת מגפה לא יבא ולא יהיה הוא מחלוקת דהרב כנה"ג כתב דמלוא זו אין לחלק בה בין חולי המגפה לחולים אחרים וזה בעלי ראיתן ר"ל לרעה והביא דבריו הרב קמה סלת ברוך קג"ד ע"ב וכתב בשם הרב שלחן גבוה ומי שומע לו ליכנס בבכנת נפשות דכתיב במגפה ידבק וכן טהגים שלא לבקר חולי המגפה וזהו חכמת המיוחדים לזה בכסף מלא עכ"ל. ובאמת קשה להכריע לשום נד אלהיט מרחם ירחם על בריותיו ויעשה שלום במרומיו וימנע מגפה וכל דבר רע:

ק"ו בילה מטעם דאמר ר' זירא כל שאינו ראוי לבילה בילה מטעם צו, רשמתי בזה במערכת הכ"ף: **ק"ח בטלה** מגילת תענית לפי מאי דק"ל כן אם רשאים רבים לא יחד לקבוע יו"ט ביום שנעשה להם נס, רשמתי במערכת הו"ד אות ט"ן:

ק"ט בדיקת הריאה היא מדרבנן. כ"כ הרב ארעא דרבנן באות ק"י בשם הרשב"א בס' רנ"א והר"ן וכן דעת הרמב"ן ומ"מ אין הכל מודים בזה וכמ"ס מרן חיד"א בס' יעיר און במערכה זו אות י"ח דלדעת הרמב"ם אינה מדינא דגמרא כלל אלא שנהגו כן כמו שמתבאר מדבריו בפ"א מהל' שחיטה, ועיין להרב פרי תואר בס' ל"ט סק"ב מ"ש ליישב שיטת הרמב"ם גם הרב פרמ"ג בפתיחה לס' ל"ט (בד"ה והנה הר"מ) עמד ע"ד הרמב"ם ומסיק בבדיקת הריאה היא מדינא ומדרבנן ועוד לו שם בפתיחה לס' ל"ה ע"ש, ובמה שהבאתי לעיל במערכת האל"ף אות רפ"ד דמתבאר דרבנן בתראי נקטי דאוכא איסורא מדרבנן ולא שהוא מנהג בעלמא, ולדעת הרב פרי תואר בס' ל"ט סק"ג הב"ה ורמב"ן ור"י הלוי שאוסרים כשנאברה הריאה סוברים בבדיקת הריאה מדאורייתא כיון דמלוי בה סרבות לריכה בדיקה מן התורה ומה שמותר החלב הוא משום דהי אפשר לבדוק, לכן מותר אף דהוי ספק דאורייתא דהכי נמי אמרינן לר"מ דחייש מדאורייתא למיעוטא וכו' ע"ש. אמנם הרב ערך השלחן שם אות ו' חלק עליו וכתב שכבר הוכיח הש"ך בספרו הארוך דלכ"ע בדיקת הריאה מדרבנן והכי אמרו בהדיא בירושלמי פ' אין לין ועיין בזה"ש בס' סי' קכ"ז וסיים דאם נתערבה באחרות כלן מותרות דלא הוי ספק טרפה דאורייתא דלא שרי ההערוכות מכת ס"ס וכן במקום הפסד לכ"ע מותר לאכול בלא בדיקה וזהו באברה במיד דהוי מנבל איסור לכתחלה וכו' ע"ש.

חל משום דנדרים חלים לבטל מצוה ועוד דהכא שאסר כל הנאתו הוי כולל ואפי' בשבועה חל והתוספתא מיירי שרוצה להיות עד לראות המעשה כדי להעיד דס"ד דאסור מפני שמהנהו קמ"ל דאי"ז הנאה.

דף לט:

(א) רמז לביקור חולין מן התורה מנין וכו' - עי' ברא"ש, ועי' במהר"ץ חיות משה"ק על דבריו.

(ב) שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם וכו' - עי' בר"ן מה שביאר, ועי' במהרש"א שכתב דבסוגיא בפסחים נד. משמע שנבראו באמת קודם העולם ודלא כהר"ן.

(ג) גן עדן דכתיב וכו' - עי' מהרש"א שביאר הראיה מהפסוק.

(ד) אפי' גדול אצל קטן - עי' בשטמ"ק שכתב דאע"פ דבהשבת אבדה פטרה תורה זקן ואינה לפי כבודו (עי' ב"מ ל:). הכא חייב שהרי מצינו בהקב"ה שביקר את אברהם, ועי' בשלמ"נ שביאר דבביקור חולים דנוגע לפיקו"נ וכדאמרין לקמן דכל המבקר חולה גורם לו שיחיה בודאי לא שייך לפטור אינו לפי כבודו, ונראה ליישב עוד ע"פ הביאור"ל (סי' רנ) שהקשה בשם החוות יאיר על הא דמצינו דהאמוראים הכינו בעצמם צרכי שבת אע"פ שאי"ז לפי כבודם ותירץ הביאור"ל דבאבידה אסור משום שלא ניכר שעוסק במצוה אבל בצרכי שבת שניכר שמכין לשבת אדרבה זהו כבודו שמכבד השבת ובוזה יישב הא דמצינו בקידושין ע. דר"נ עסק במצות מעקה בעצמו וה"נ הכא בביקור חולים ניכר שעוסק במצוה.

(ה) רבא אמר אפי' מאה פעמים ביום - הר"ש (ריש מס' פאה) מקשה מ"ט לא חשיב ביקור חולים בהדי הנך דברים שאין להם שיעור ותירץ דזה בכלל גמילות חסדים דמיירי בגמ"ח בגופו אבל בממונו יש לו שיעור דאי"צ לבזבז יותר מחומש ועי' בשלמ"נ.

(ו) ובכך גילו - עי' במפרש דהיינו בחור כמותו או זקן לזקן, והרא"ש כתב דהיינו בן מזלו, ועי' בפרישה (שלה, ה) שהביא מרש"י בב"מ כז: דבן גילו היינו הנולד בשעתו שנולדו במזל אחד (וע"ע בשטמ"ק וכן בקר"א לקמן מ.), והרמב"ם (פי"ד מאבל ה"ד) לא מזכיר כלל דבעינן בן גילו וצ"ע.

(ז) ר"ן ד"ה וחוזרות כולם וחולקות בשוה - בגמ' בכתובות סה: מבואר דזה דוקא כשבאו לינשא ביחד ולא כשבאו בזא"ז וע"ש בתוס' מה שפרשו.

דף מ.

(א) אלא כל שאין מבקר חולה אין מבקש עליו רחמים וכו' - מבואר בסוגיין דיש ג' טעמים למצות ביקור חולים חדא כדי שיטול א' מששים בחליו, ועוד טעם כדי שיכבד וירבץ לפניו וידאג לכל צרכיו (עי' ברא"ש ד"ה שכבדו ורבצו וע"ע בשטמ"ק), ועוד טעם כדי שיתפלל עליו (וע"ע ברא"ש לעיל לט. [ד"ה בשנכסי] שכתב דהוי חיותו של החולה דהחולה נהנה מכל אדם שמבקר וע"ע בקר"א שכתב דעיקר הביקור הוא להחזיר את החולה בתשובה ושיפשפש במעשיו), ושמעתי להקשות דא"כ למה ביקר הקב"ה את אברהם בשלישי למיתו הא לא שייך התם חד מהנך טעמי ותרצו דבא ללמדנו שיש מצוה לבקר חולה גם כשלא שייך שום טעם מטעמי המצוה.

(ב) רבא יומא קדמא דחליש אמר להון לא תיגלו וכו' - הרמב"ם (פי"ד מאבל ה"ה) כתב דאין מבקרין את החולה אלא מיום שלישי והלאה ואם קפץ עליו החולי והכביד מבקרין מיד, וע"ש בכס"מ דמקורו במסכת שמחות וירושלמי אך הקשה מ"ט לא הביא הא דאיתא שם דהקרובים והחברים נכנסים מיד ועי' בטוש"ע (שלה, א) שהביאו דינים אלו (ומשמע מדבריהם דהרחוקים מבקרים רק אחר שלושה ימים ולא ביום השלישי) וע"ש בב"ח ובט"ז שכתבו דהטעם בזה הוא כי היכי דלא ליתרע מזליה וכמבואר הכא (מיהו רבא אמר כן רק ביום הראשון וצ"ע).

סובר שהי"ל ליקח עוד אנשים כשהלך לבקר תחילה כדי שלא יצטרך לעשות בעצמו שמה שאפשר לקיים שניהם היה לו לקיים. איברא דאם היה חולי של פ"ג היה אפשר לומר דרצה לעשות בעצמו כמו שאין עושין בשבת ע"י נכרים אף אם אפשר לעשות מטעם שמא יתעצל שכתבו התוס' ביומא דף פ"ד ומטעם זימנין דליתגהו שכתב הרא"ש שם וא"כ ה"נ חשש ר"ע שמא יתעצלו כשלא יעשה בעצמו ויסמוך על האחרים אבל כיון שאיירי שלא היה פ"ג סובר הרא"ש שהי"ל לסמוך על האחרים והי"ל ליקח עמו אנשים אחרים לזה. ואולי השאלות שכתב וכי אזיל לא אזיל לחודיה אלא בהדי אחריני נמי קאי את"ח כד"ע שאסור לעשות מלאכה שצריך ליקח עמו עוד אחד שאם לא יהיה באופן פ"ג לא יצטרך לזלזל בעצמו ותוא כפי' הרא"ש נדרים ומסולק תמיהת כתר"ה עליו.

סימן רכג

בענין בקור חולים ע"י טעלעפאן

ובדבר בק"ח על ידי שאלה בטעלעפאן שכתב כתר"ה שאף שכל הענינים שחשבו הטור והב"י ביר"ד סי' של"ה בשם הרמב"ן אינו מקיים מ"מ יוצא ידי המצוה של בק"ח משום דגם בעשה אחת מכל אלה נמי יצא ידי חובתו. הנה פשוט לע"ד שאף שמקיים מצוה דבק"ח אבל אינו שייך לומר שיצא י"ח כיון שחסר בבקור זה ענינים האחרים שיש בבק"ח. ורק יצא מזה שאם א"א לו לקיים בהליכה לשם לא נפטר לגמרי אלא צריך לבקרו במה שאפשר לו לכה"פ ענין אחד או שנים שהוא גם ע"י הטעלעפאן. וזהו הדין דחלה בנו שואלו בשוק בנדרים דף ל"ט לא שיצא בזה כל ענין בק"ח אלא שאף שלא יצא בזה הא פטור משום שאינו יכול לקיים כיון דאדריה גם מן חיותיה דבנו אך השמיענו דמ"מ מחוייב לקיים במה שאפשר לו דהוא לשאול עליו בשוק ובחלה הוא שלא אדריה מן חיותיה מחוייב ליכנס ולראותו בעצמו כדי שיקיים בק"ח בכל הענינים ולא יצא בשאלה בשוק. וכן אינו כלום הראיה שהביא כתר"ה מסעי' חי דבחולה שקשה לו הדבור אין מבקרין אותו בפניו אלא נכנסין בבית החיצון ושואלין אם צריכין לכבד ולרבוץ ושומעין צערו ומבקשין רחמים אלמא שא"צ להיות נוכח תחלה בכדי לקיים המצוה. דשם הא הוא חולה שא"א בפניו דיש לחוש שידבר שקשה

לו זה אך עכ"פ לא נפטר לגמרי אלא צריך לבקרו ולשאול עליו בבית החיצון כדי לקיים מה שאפשר וזהו עיקר החדוש דשם אבל בחולה שאפשר לבקרו בפניו מחוייבין לבקרו בפניו בשביל הטעם שימצא נחת רוח בזה שאין שייך זה שלא בפניו. וגם מחמת שמהראיה מתרגש המבקר יותר ומבקש ביותר תחנונים וכדכתב גם כתר"ה וגם אולי מתקבלת שם התפלה ביותר משום דהשכינה מצויה שם עם החולה. ומש"כ כתר"ה דנראה דעיקר בק"ח היא התפלה שלוה גם בטעלעפאן הוא כראה יקשה א"כ למה צריך בכלל לילך לשם יסגי בשאלה מאחרים ויתפלל אלא צריך לומר שאף לתפלה יותר טוב כשיראה בעצמו מטעם שיותר מתרגש ומטעם שהתפלה יותר מקובלת כדלעיל. ואין ראייה ממה ששלח ר"ג אצל ר' חנינא בן דוסא להתפלל שם דהא לא היה רחב"ד במקום החולה ומה שלא הטריחו לבא לבקר לבית החולה משום שגם שם מועלת תפלתו של רחב"ד. וכן הא דאמר רבא פוקו אכריו מאן דרחים ליבעי עלי רחמי אה"ג שהכוונה שמאן דרחים התפללו תיכף וגם באו לבקרו בפניו. וכיון שיש עדיפות בפניו ודאי יש למאן דאפשר לבקרו בפניו אך אם לא אפשר בין מצד בין מצד החולה הוא מחוייב לקיים הבקור שאפשר לו וע"י טעלעפאן יש ג"כ קיום איזה ענינים.

ובכלל לע"ד אין שייך לומר שהעיקר הוא בשביל התפלה הא כל ענין הוא חשוב מצד עצמו והא גם כבוד ורבוץ תווכר בגמ' ובש"ע וענין כאילו שופך דמים תווכר על כבוד ורבוץ. אך יש חלוק בין תפלה לשאר ענינים שבשביל תפלה היא מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים דאף שגם אחרים יתפללו מ"מ עדיף כשיש עוד מתפללים עליו ובשאר ענינים היא מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים ונ"מ לדינא לענין הא דאמר במ"ק דף ט' ע"י"ש.

ומה שהביא כתר"ה מס' העיקרים בטעם שמה לא שבר את הלוחות תיכף כשאמר לו ה' שעשו את העגל שהוא משום דראיה מעוררת יותר. הוא לע"ד דבר שח"ו לומר כן אצל משה ששמע מהקב"ה ששמיעה מה' ודאי לא גרע מראיה אף לענין התרגשות והטעם אולי הוא מחמת שהקב"ה לא אמר לו מהמתולות לכן היה עלול יותר שישבו בתשובה גמורה תיכף כשיראו את משה ולכן לא שברם אבל כשראה המתולות שהוא ענין הוללות שזה לא מניח לשוב בקלות שברם. וגם יש לומר משום שרצה לשברם לעיני כל ישראל כדי שיראו בעיניהם התפסד הגדול שהפסידו בשביל חטא העגל וכמפורש בקרא ואשברם לעיניכם משמע שגם זה היה צריך למעשה